

ÖRME TEKNİĞİ ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA: ESKİŞEHİR PATİK VE MOTİFLERİ

Dilara KARAYEL* & Servet Senem UĞURLU**

Öz

Tarih boyunca her toplum yaşadığı çevrenin etkisiyle kendine özgü bir kültürel anlayışa sahip olmuştur. Göçebe Türklerin en önemli kültür mirası olan el sanatları incelendiğinde, Anadolu göçebe insanının günlük yaşantısı ve özel günlerinde kullandığı örülmüş patikler; yapıldıkları yer, dönem, dönem özellikleri, patikleri ören kişilerin yaşam ve duygularını anlatan zengin motif kültürünü oluşturan ortak bir dilin ögesidir. Eskişehir, 13. yüzyıldan itibaren çeşitli göçmen gruplarının da yerleşim yeri olmuştur ve bu gruplar kültürlerini koruyarak yaşatmışlardır. Örme patikler, Türk kültüründe köklü bir geçmişe sahiptir. Uygarlık tarihi boyunca insanların geçirdiği gelişim dönemlerine paralel değişiklikler gösteren örme örnekler, insanların gereksinimlerinin karşılanmasında, giyecek, ev eşyası ve süs eşyalarının yapımında kullanılmaktadır. Özellikle çeyiz hazırlığında önemli yer tutmakta ve günümüzde hediyeelik eşya olarak satılmaktadır. Ayrıca örme patikler, giyenin kültürel kimliğini göstermektedir. Örme patikler kültürel kimliklerin sessiz görsel belgeleri ve tanıklarındır. Örme; ince ya da kalın bükümlü çeşitli cinsteki ipliklerin iğne, mekik, şiş, tığ gibi basit araçlar kullanılarak el yardımıyla yapılan ilmek ya da düğümlerin bir araya getirilmesiyle oluşturulan dokusal yüzeyledir. Bu teknik, geçmişte olduğu gibi günümüzde de önemini korumaktadır. Eskişehir'in kültürel mirasının önemli bir parçası olan patik örmeciliği, geçmişten günümüze kadar devam eden ve gelecek nesillere aktarılması gereken değerli bir geleneksel Türk sanatıdır. Eskişehir örme patik ve çoraplarında kullanılan desen kompozisyonları, genellikle geometrik ve bitkisel motiflerden oluşmaktadır. Eskişehir'de patik örme teknikleri, yöresel farklılıklar göstermekle birlikte genellikle beş şiş, iki şiş ve tığ kullanılarak yapılmaktadır. Beş şişle örülen patiklerde, burundan başlanarak ayak bileğine kadar olan bölüm yuvarlak örülmekte, sonra aynı parçadan ilmek çıkarılarak alt taban örülmektedir. İki şişle örülen patiklerde ise, ayak üzerinden başlayarak parmak uçlarına doğru ön yüzü oluşturulup, patiklerin tabanlarında ise genellikle düz örgü ve haraşo/ters örme teknikleri kullanılmaktadır. Bu tasarımlar Eskişehir'in kültürel zenginlikleri ve geleneksel Türk sanatları alanındaki ustalığı, bölgenin tarihi ve kültürel kimliğinin önemli bir bileşenini oluşturur. Bu mirasın korunması ve gelecek nesillere aktarılması, şehrin kültürel ve sanatsal sürdürülebilirliği açısından büyük önem taşımaktadır. Bu makalede Eskişehir'in örme patik ve çorapları, çeşitli kaynaklardan faydalanılmış, alan araştırması ile inceleme yapılarak bulgular metne aktarılmıştır. Eskişehir patik ve çoraplarında kullanılan motifler ve desen kompozisyonlarının teknik çizimleri yapılarak ayrıntılı biçimde incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Patik, El Örmesi, Eskişehir, Çorap, Motif.

* Yüksek Lisans Öğrencisi, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Geleneksel Türk Sanatları Anasanat Dalı, Halı, Kilim ve Geleneksel Kumaş Desenleri Programı, İstanbul/Türkiye, dilarakarayel.dk@gmail.com. ORCID: 0000-0002-6962-8520.

** Doç., Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi, Geleneksel Türk Sanatları Bölümü, Halı, Kilim ve Geleneksel Kumaş Desenleri Anasanat Dalı, İstanbul/Türkiye, senem-ugurlu@windowslive.com. ORCID: 0000-0003-2307-9623.

A RESEARCH ON KNITTING TECHNIQUE: ESKİŞEHİR PATİK AND MOTİFS

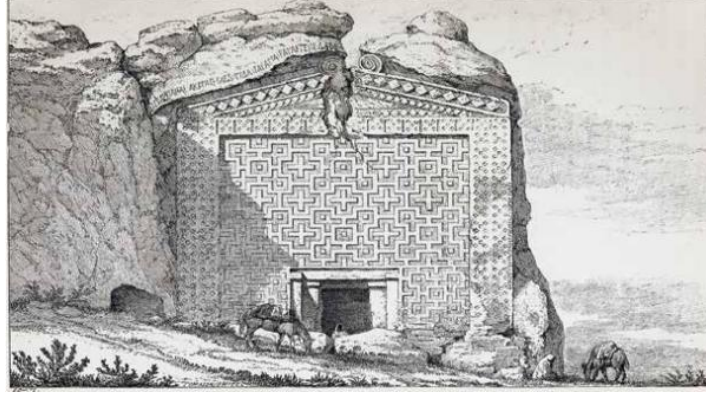
Abstract

Throughout history, every society has had its own cultural understanding under the influence of the environment in which it lives. When the handicrafts, which are the most important cultural heritage of the nomadic Turks, are examined, the knitted booties used by the Anatolian nomadic people in their daily life and special days; It is an element of a common language that creates a rich motif culture that describes the place where they were made, the period, the characteristics of the period, the life and feelings of the people who knit the booties. Eskişehir has been the settlement of various immigrant groups since the 13th century and these groups have preserved their culture and kept it alive. Knitted booties have a deep-rooted history in Turkish culture. Knitted samples, which vary in parallel with the developmental periods of people throughout the history of civilization, are used to meet the needs of people and to make clothing, household goods and ornaments. It has an important place especially in the preparation of dowry and is sold as a souvenir today. In addition, knitted booties show the cultural identity of the wearer. Knitted booties are silent visual documents and witnesses of cultural identities. Knitting; they are textural surfaces created by combining loops or knots made by hand using simple tools such as needles, shuttles, skewers, crochets of various types of thin or thick twisted yarns. This technique maintains its importance today as it was in the past. Bootie knitting, which is an important part of Eskişehir's cultural heritage, is a valuable traditional Turkish art that continues from the past to the present and should be passed on to future generations. The pattern compositions used in Eskişehir knitted booties and socks generally consist of geometric and floral motifs. Although the bootie knitting techniques in Eskişehir show regional differences, they are generally made using five skewers, two skewers and crochet. In the booties knitted with five skewers, the part starting from the nose to the ankle is knitted round, then the lower sole is knitted by removing the loop from the same piece. In booties knitted with two skewers, the front face is formed starting from the foot to the toes, and on the soles of the booties, plain knitting and harasho/reverse knitting techniques are generally used. These designs constitute an important component of Eskişehir's cultural richness and mastery of traditional Turkish arts, the historical and cultural identity of the region. The preservation of this heritage and its transfer to future generations is of great importance for the cultural and artistic sustainability of the city. In this article, Eskişehir's knitted booties and socks were used from various sources, and the findings were transferred to the text by conducting field research and examination. Technical drawings of the motifs and pattern compositions used in Eskişehir booties and socks were made and examined in detail.

Keywords: Booties, Hand Knitted, Eskişehir, Socks, Motif.

Giriş

Eskişehir ve çevresi çok sayıda uygarlığa ev sahipliği yapmıştır. Bunlar arasında en bilineni Frigler'dir. Makedonya ve Trakya'dan Boğazlar yoluyla Anadolu'ya göç eden boylardan Frigler, yerleştikleri bölgenin akarsu yatağında yer alması, zengin ormanlara ve verimli topraklara sahip olması nedeniyle tarım ve hayvancılıkla uğraşmışlardır. Arkeolojik kazılarda dokumacılıkla ilgili araç ve tezgâh parçaları çıkartılmaktadır. “Dokumacılık, özellikle de halı ve kilim dokumacılığı, alanında da çok iyi olan Friglerin “tapetes” adını verdikleri kilimlerinin Avrupa kültürünü de etkilediği belirtilmekte, Fransızca'da halı anlamına gelen “tapis” sözcüğünün Friglerden geldiği düşünülmektedir” (Akoğlan Kozak, 2022: 260).

Resim 1: Eskişehir, Yazılıkaya/Midas Vadisi, Yazılıkaya/Midas Anıtı Gravürü (Perrot-Guillaume 1872, Çizim 48)

Antikçağdan günümüze kadar kullanılan bazı araç gereçlerin isimleri, kullanıldığı dönemle ilgili olarak isimlendirildiği görülmektedir. “Altın simle kumaşa nakış işleme bir Frig buluşu olduğu gibi Latince'ye nakış-işleme sözcüğü Frigio olarak geçmiştir” (Akşit, 1993: 10). Gordion'da bulunan çakıltaşı mozaiklerde Friglerin evlerinin tabanlarını, geometrik motifler kullanılmış, yün kilim ve halılarla kapladıkları anlaşılmaktadır. Kral Midas'ın giyimine önem verdiği bilinmektedir. “Aynı zamanda Frigler at yetiştiren soylu halk olarak bilinmektedir.” (Komisyon, 2019: 66) Frigler döneminden beri devam eden keçeden yapılan at semeri Eskişehir'in bazı köylerinde üretilmeye devam etmektedir. Yöredeki el işlerinde kullanılmak için yöre hayvanlarından elde edilen malzemeler kullanılmaktadır.

Araştırmanın Amacı

Toplum geleneğini yansıtan el örgüsü patik ve çoraplarda geleneksel motiflerin kullanımını yörenin sosyo-kültürel özelliklerine işaret etmektedir. Yapılan literatür araştırmalarında el örmesi Eskişehir patikleri hakkında ulaşılan bilgiler bağlamında bu konudaki eksikliklerin giderilmesi hedeflenmiştir.

Bu araştırma; Eskişehir el örmesi patiklerinde kullanılan malzeme, teknik, renk, biçim, uygulama özellikleri, motif ve desen kompozisyonlarını kapsamaktadır. Yörenin demografik yapısına bağlı olarak desen ve kompozisyonlar çeşitlenmektedir. Yöre patik ve çoraplarında kullanılan motiflerin isimleri, sembolik anlamları, kullananın cinsiyeti, yaşı, sosyal statüsü ve beğenisini yansıtmaktadır.

Araştırmanın Kapsamı

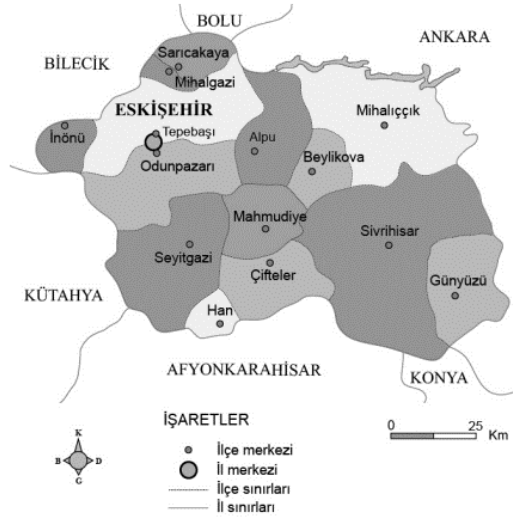
Bu araştırmada, Eskişehir el örmesi patiklerini araştıran ya da içerisinde bu halıların bulunduğu basılı ya da dijital kaynaklardan yararlanılarak yörede kullanılan patikler taranmıştır. Çalışmada literatürden elde edilen verilerin analizi gerçekleştirilmiştir. Eskişehir Yöresi, Beylikova ve Sivrihisar ilçelerinden 40 adet el örmesi patiğe ulaşılmıştır. Araştırmacının arşivinde bulunan 14 adet eski tarihli patik örneği, örnek olarak verilmiş, bilgi fişleri, desen kompozisyonlarının elde yapılan çizimleri ile tasarımları analiz edilerek incelenmiştir.

Araştırmanın Yöntemi

Araştırma konusuyla ilgili üniversitelerde hazırlanmış YÖK Tez Merkezine kayıtlı sanatta yeterlik, doktora ve yüksek lisans tezleri, DergiPark web sitesinde yayınlanan çeşitli akademik makaleler, sempozyum ve kongre bildirimleri, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Akademi Kütüphanesi ve kütüphanenin internet sayfası, yurtiçi-yurtdışı müze ile özel koleksiyonlar yanı sıra çeşitli basılı ve dijital kaynaklardan yararlanılmıştır. Tüm bu bilgilere ek olarak yörede alan araştırması yapılmıştır.

Eskişehir İli ve Eskişehir El Örmesi Patikler

Eskişehir ve çevresi, 13. yüzyıldan sonra Oğuzların Kayı boyunun Karakeçili Yörüklerine ev sahibi olmuştur. Karakeçili Yörüklerinin dağılımı, Mihaliççık, Sivrihisar ve Çifteler köyleriyle devam etmiştir. 19. yüzyılın ortaları ile 20. yüzyıl başına kadar yaşanan bu göçler sırasında Osmanlı yönetimi tarafından özel bir yerleştirme politikası izlenmiştir (Habiçoğlu, 1993: 27). Bu göçmenler Kırım, Kafkas, Romanya, Bulgaristan, Yunanistan, Yugoslavya gibi yerlerden gelmiştir. Bu dönem Eskişehir yerleşim süreçleri içerisinde en hareketlisidir. Buradaki göçmen gruplarının daha çok İnönü, Alpu, Seyitgazi ve Çifteler ovalarına yerleştirildikleri görülür (Koşlu ve Birgün, 2015: 5). Göçmenler yerleştirildikleri köylerde geleneklerini, birbirleriyle etkileşerek, koruyup yaşatmıştır. Çevresindeki Bursa, Bilecik ve Afyon gibi illerden Eskişehir kültürel olarak etkilenen Eskişehir halkı geleneklerini günümüze kadar sürdürmüştür.

Harita: Eskişehir Haritası (Komisyon; 2019: 65)

Eskişehir merkezinden geçen Porsuk Çayı çevresine kurulan sosyal ve kültürel faaliyetlerin yapıldığı tesisler yörenin hareketlenmesini ve daha da değer kazanmasını sağlamıştır. Yörenin temel geçim kaynağı tarım ve hayvancılık olduğu için yörede dokumacılık öne çıkmaktadır. Yöreye özgü el sanatları ise lüle taşından yapılan süslemeler, "savat" adı verilen gümüş işlemleri, Sivrihisar ilçesinde el dokuması "beş bacalı kilim", Sarıcakaya ilçesinde "Dağküplü dokuması", Sivrihisar ve çevresinde yün malzemeli örme patik ve çoraplardır. Yörede dokuma ve diğer el sanatlarının çeyizlik olarak kullanıldığı bilinmektedir. Ayrıca "beş bacalı kilim", Sivrihisar'a özgü ve tanınmış namazlık örneklerindedir (Komisyon; 2019: 110).

Resim 2: Beş Bacalı Kilim
(Darçın ve Başaran, 2018: 302)

Resim 3: Dağküplü dokuması (Çatalkaya Kök ve
Başaran, 2020: 239)

Doğanın bir parçası olan insan, tarih boyunca zekâsını kullanarak yaşamını sürdürmüştür. İnsanlar daima gördüğü, duyduğu, hissettiği algılarla birlikte yaşam çevrelerindeki nesnelere anlamlandırarak çeşitli şekillerle sembolleştirmişlerdir. El sanatları, insanın yaşadıkları çevrede bulunan malzeme basit ve fonksiyonel araç gereçlerle oluşturulmuştur. Bu örnekler, toplumun kültür, gelenek ve göreneklerini yansıtır. "Aynı zamanda el sanatları bir ulusun kültürel kişiliğinin en canlı ve anlamlı belgeleridir." (Akpınarlı ve Özkahveci, 2006: 125). Örnekteki dokumalarla yapılan örneklerde de bu şekilde yöntemler izlenmiştir.

Örme tekniğinin ne zaman başladığı tam olarak bilinemesi de en eski örneklerine Pazırık kurganlarında rastlanır. Burada bulunan üzeri nakışlı çoraplar, "Anadolu Türk örgü sanatının ve çoraplarının 19. yüzyıldan önceki varlığına işaret etmektedir" (Barışta, 1986: 869).

Resim 4: Türk Köylü Çorapları (Özbel, 1976: 17)

"Türk halkı söylemek isteyip de söyleyemediği duygularını, ördüğü patik ve çoraplarda şekil ve renklerle ifade etmiştir. Anadolu'da geçmişten günümüze devam eden ve giyim kültürü içerisinde yer alan el örgüsü çoraplar yüzyıllar boyu toplumun yaşayışı zevk ve sanat anlayışı, el becerisi ile bütünleşerek önemli bir yere sahip olmuştur" (Balkanal, 2016: 151).

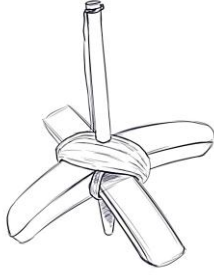
Yıllarca insanları iklim şartlarından koruyan patik ve çoraplar, Anadolu'da giyimi tamamlayan bir aksesuar olmasının yanında medenî hali bildiren, üzerindeki motiflerle ören veya kullanan kişinin duygularını ifade eden, nazardan koruyan, bereketi temsil eden toplumsal içeriğe sahip birer öge olmuştur.

El örgüsü çoraplar, her yöreye göre kendine özgü karakter ve geleneksel nitelikler taşımaktadır. Bazı yörelerde patığe "çentik" de denilmektedir (Barışta, 1986: 873). Eskişehir ve

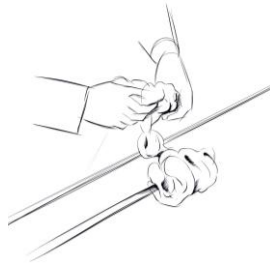
çevresinde özellikle kilim, cicim, zili ve sumak teknikli kilimler dokunmaktadır. Yörenin bir diğer öne çıkan önemli unsuru örme teknikli çorap ve patiklerdir (Komisyon, 2014: 100). Günümüze kadar patiklerle ilgili gelenekleri sürdürmüşlerdir. Erkekler için üretilen ve damat çorabı da denen örneklerinin yanında kadın çorap ve patiklerinin genç kız çeyizlerinde çok fazla olması, yöresel geleneklerden biridir. Yöredeki çorap ve patiklerin motif ve kompozisyon bilgisi yazılı olarak belgelenmemiştir. Örmeye başlarken desen bilgisi genelde aile büyüklerinin akıllarında kalan şekliyle örgüye aktarılmıştır. Yörede patik örmeyi herkes bilir, özellikle küçük kız çocuklarının dokuma yapmadan önce elleri alışması için küçük yaşlarda motif bilgisi öğretilmiştir.

Malzeme ve Uygulama Özellikleri

Eskişehir örme patik ve çoraplarında kullanılan temel malzeme yörede yetiştiriciliği yapılan merinos koyunyünüdür. Örme işlemine başlamadan önce yünler “tarak” ile taranarak temizlenmektedir. Kolçak ve kirman yardımıyla yünler eğrilerek ip haline getirildikten sonra örme işlemine başlanmaktadır (Ertürk ve Varol, 2016: 81).

Çizim 1: Kirman
(Çizim: Dilara Karayel,
2024)

Çizim 2: Yünlerin
kolçak yapılması (Çizim:
Dilara Karayel, 2024)

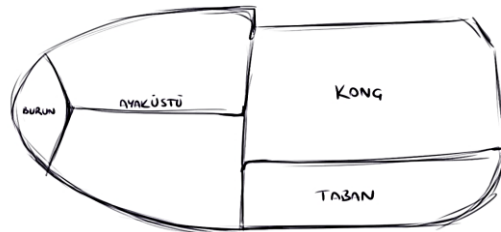

Çizim 3: Yünlerin iğ ile
eğrilmesi (Çizim: Dilara Karayel,
2024)

Eskişehir yöresinin kültür çeşitliliğinin getirdiği şekilde zaman içinde çeşitli patik ve çorap örme yöntemleri gelişmiştir. Yöre ağzında geçen çingene topuk ve ayakkabı gibi oturan tam topuk olmak üzere iki topuk çeşidi vardır. Patik; burun, taban, ayaküstü, konç bölümlerinden oluşmaktadır. Yörede örülen patiklerde öncelikle patiğin burnundan başlanmakta, sonra topuk kısmı ayrılarak ya kısımlarından ilmek alınarak patik tamamlanmaktadır.

Resim 5: Patik örneği (Dilara Karayel Arşivi, 2021)

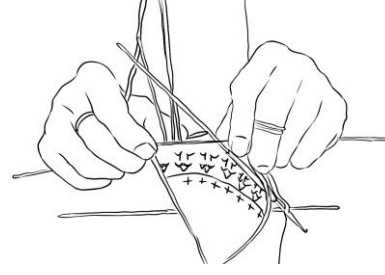

Çizim 4: Patiklerde teknik bölümler (Çizim: Dilara Karayel, 2024)

Çorap ve patik örülmesinde araç olarak beş şiş, iki ucu sivri, tek ucu sivri, yuvarlak şiş gibi çeşitli şişler ve tığlar kullanılmaktadır. Yörede patik ve çorap örmesinde çoğunlukla beş şiş ve daha az oranda iki şiş ve tığ örneklerine ulaşılmaktadır.

Resim 6: Beş şiş patik örme (Bahar, 2013: 162)

Çizim 5: Beş şiş patik örme tekniği (Çizim: Dilara Karayel, 2024)

Beş şişle örülen patikler burundan başlanarak, ayak bileğine kadar olan bölümü yuvarlak örüldükten sonra aynı parçadan ilmek çıkarılarak alt taban örülmüştür. Tabanın kenarlarından ilmek çıkarılarak takılan şişlerle yan kenarlar motiflerle yatay şekilde ve topuk kısmı da verev çizgi ya da küçük karelerle tamamlanır, bu teknik uygulama gereği dikişsizdir.

Resim 7: Çiçek motifli beş şiş patik örneği (Dilara Karayel Arşivi, 2021)

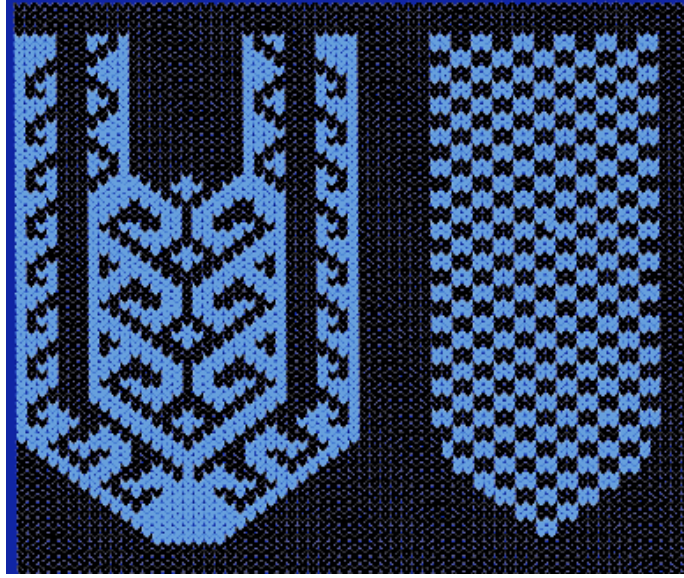
Çizim 6: Beş şiş patik motif inceleme (Çizim: Dilara Karayel, 2024)

Örnek No:	1
İnceleme Tarihi:	06.08.2024
Bulunduğu Yer:	Eskişehir / Beylikova
Boyutlar (en x boy):	10 x 23
Kullanılan malzeme:	Orlon iplik
Teknik:	Renkli düz örgü
Zeminde kullanılan renk /renkler:	Siyah, beyaz
Motiflerde kullanılan renk /renkler:	Kırmızı, yeşil

İki şişle örülen patiklerde ayak üzerinden başlayarak parmak uçlarına doğru ön yüzü oluşturulup patiklerin tabanlarında ise genellikle düz örgü ve haraşo örgü tekniği ile bitirilmektedir. Üst kısım ve ayak yanlarında ise motif aralıklı tekrarlarla yerleştirilmiştir. Taban altı ve ayak arka kısmı dikiş tekniği ile birleştirilmiştir.

Resim 8: Haraşo ve iki şiş kullanılarak örülmüş patik örneği (Dilara Karayel Arşivi, 2021)

Çizim 7: İki şiş patik motif inceleme (Çizim: Dilara Karayel, 2024)

Örnek No:	2
İnceleme Tarihi:	06.08.2024
Bulunduğu Yer:	Eskişehir / Sivrihisar
Boyutlar (en x boy):	10 x 20
Kullanılan malzeme:	Orlon iplik
Teknik:	Düz örgü, haraşo
Zeminde kullanılan renk /renkler:	Siyah
Motiflerde kullanılan renk /renkler:	Beyaz

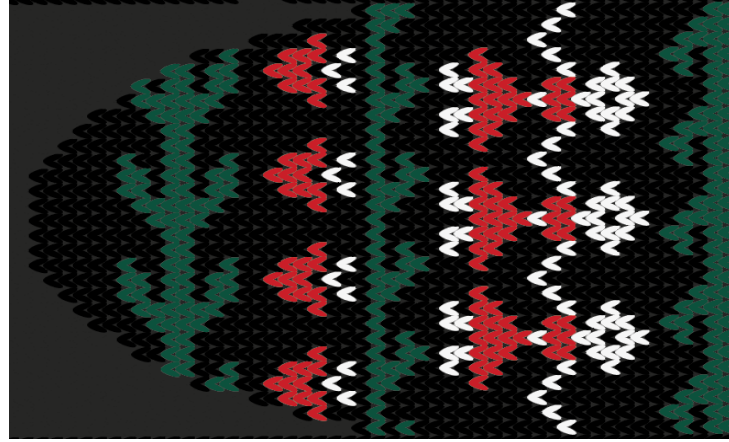
Renk ve Motif

Eskişehir örme çoraplarının örmelerinde kullanılan temel malzeme yörede yetiştiriciliği yapılan merinos koyunyünüdür. Tek renkli veya çok renkli olmak üzere patikler iki farklı şekilde görülmektedir. Yün ipliklerin doğal renklerinin kullanılmasıyla beyaz, kahverengi, siyah olarak tek renkli örülen patik ve çoraplarda kabartmalı ya da ajurlu desenler tercih edilmektedir. Yün ipliklerin boyanması ile renkli çorapların örülmesi ya da desenlerle süslenmesinde kullanılmaktadır. Yünlerin boyanmasında eskiden soğan kabuğu, meşe kabuğu, ceviz kabuğu gibi doğal malzemeler kullanılmıştır.

Günümüzde örülen patiklerde ise iplikler, eğrilerek bükülmüş ve renklendirilmiş olarak satın alınmakta ve ayrıca boyama işlemi yapılmamaktadır. Bazı patik örneklerinde ise son elli yıldır yaygın olarak fabrikasyon üretimli orlon iplikler kullanılarak patiklerin örüldüğü görülmektedir. Patikler ister boyanarak renklendirilsin isterse hazır boyalı olarak kullanılsın daima renk sembolizminin de olduğu görülmektedir. Gençlere örülen patikler daha canlı, çok renkli olurken, yaşlılar ve erkekler için örülen patiklerde ise tek renk ya da açık-koyu renk değerleri kullanılmaktadır.

Resim 9: Kız motifi kullanılarak örülmüş beş şiş patik örneği (Dilara Karayel Arşivi, 2021)

Çizim 8: Kız motifi inceleme (Çizim: Dilara Karayel, 2024)

Örnek No:	3
İnceleme Tarihi:	06.08.2024
Bulunduğu Yer:	Eskişehir / Beylikova
Boyutlar (en x boy):	10 x 23
Kullanılan malzeme:	Orlon iplik
Teknik:	Renkli düz örgü
Zeminde kullanılan renk /renkler:	Siyah
Motiflerde kullanılan renk /renkler:	Yeşil, kırmızı, beyaz

Resim 10: Kelebek motifli beş şiş patik örneği (Dilara Karayel Arşivi, 2021)

Çizim 9: Kelebek motifi inceleme (Çizim: Dilara Karayel, 2024)

Örnek No:	4
İnceleme Tarihi:	06.08.2024
Bulunduğu Yer:	Eskişehir / Beylikova
Boyutlar (en x boy):	10 x 20
Kullanılan malzeme:	Orlon iplik
Teknik:	Düz örgü
Zeminde kullanılan renk /renkler:	Siyah
Motiflerde kullanılan renk /renkler:	Kırmızı

Patik motiflerinde ise kahverengi, kırmızı, yeşil, mavi, siyah ve sarı renkler beyaz ve siyah zemine eşlik etmektedir. Yöre patiklerinde genellikle geometrik, çilek, çiçek, yaprak gibi bitkisel, uğur böceği gibi hayvansal, sepet gibi nesnel ve sembolik motifler patik bordürlerinde kullanılmıştır. Bazı patiklerde ise bitkisel ve geometrik motiflerin bir arada kullanıldığı görülmektedir.

“Eskişehir geleneksel el örgüsü çorap ve patiklerde genellikle beyaz bir alt zemin tercih edilmiştir” (Ertürk ve Varol, 2016: 75). Özellikle çeyizlik damat çorapları ajur tekniği ile örülmüştür ve üzerinde motif yoktur.

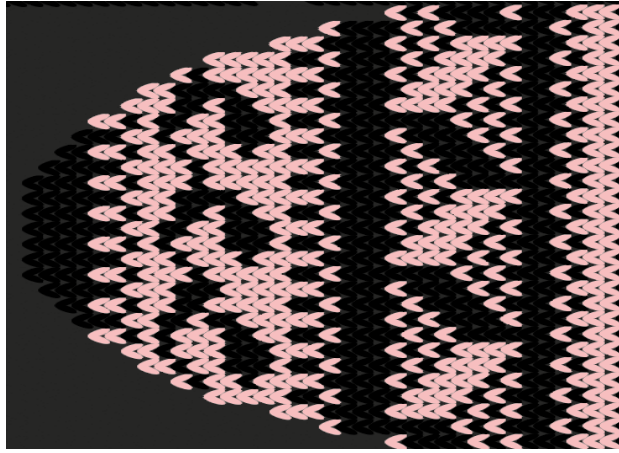
Patiklerde koyu renk zemin üzerine farklı renklerde temel motifler ve bordürler veya patiklerin ayaküstü bölümlerindeki desenlerde serpmeye motiflerin uygulandığı görülmüştür. Eskişehir patiklerinin desen kompozisyonları üzerinde vev ve yatay çizgilerin yer aldığı geometrik formlarla birlikte üçgen, kare, eşkenar dörtgen gibi geometrik şekillerde motifler kullanılmıştır.

Bitkisel, sembolik ve anlam yüklü motiflerin kullanılarak farklı kompozisyonların oluşturulduğu görülmektedir. Patiklerde karanfil, sümbül, yıldız, lale, çiçek sepetleri gibi motifler sıklıkla görülmektedir.

Eskişehir çoraplarında büyük oranda dikey kompozisyonlar kullanarak, motifler burundan sonra ayağın iki yanında, önden rahatlıkla görülebilecek şekilde dikey sıralar halinde yapılmıştır. Bu kompozisyonlar ise birbirine bitişik veya eşit aralıklı olarak uygulanmıştır.

Resim 11: Geometrik desen beş şiş patik örneği (Dilara Karayel Arşivi, 2021)

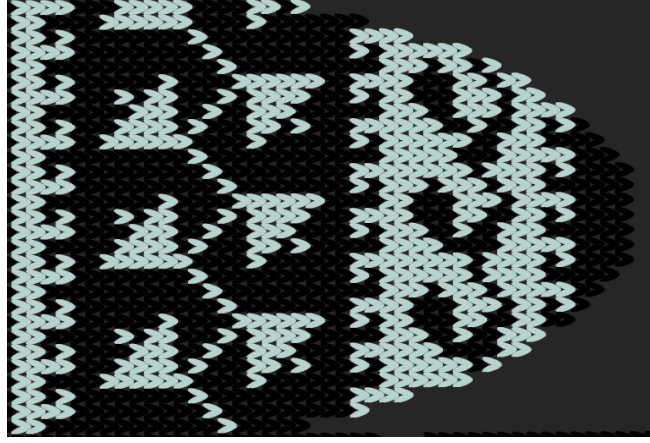

Çizim 10: Geometrik desen beş şiş patik incelemesi (Çizim: Dilara Karayel, 2024)

Örnek No:	5
İnceleme Tarihi:	06.08.2024
Bulunduğu Yer:	Eskişehir / Beylikova
Boyutlar (en x boy):	12 x 20
Kullanılan malzeme:	Orlon iplik
Teknik:	Düz örgü
Zeminde kullanılan renk /renkler:	Siyah
Motiflerde kullanılan renk /renkler:	Pembe

Resim 12: Geometrik desen beş şiş patik örneği (Dilara Karayel Arşivi, 2021)

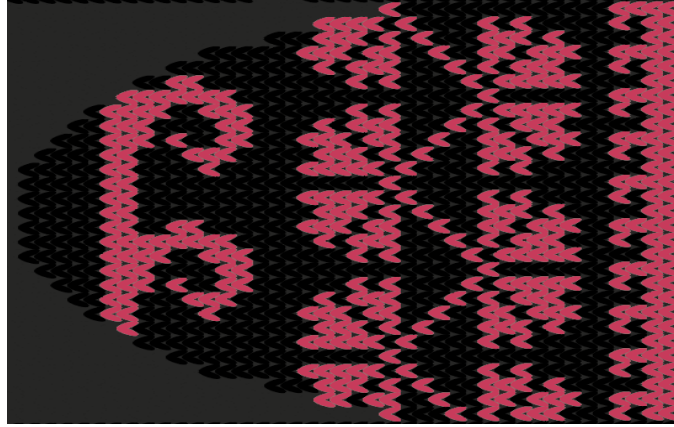

Çizim 11: Geometrik desen beş şiş patik incelemesi (Çizim: Dilara Karayel, 2024)

Örnek No:	6
İnceleme Tarihi:	06.08.2024
Bulunduğu Yer:	Eskişehir / Beylikova
Boyutlar (en x boy):	12 x 20
Kullanılan malzeme:	Orlon iplik
Teknik:	Düz örgü
Zeminde kullanılan renk /renkler:	Siyah
Motiflerde kullanılan renk /renkler:	Turkuaz

Resim 11: Çiçek motifi beş şiş patik örneği (Dilara Karayel Arşivi, 2021)

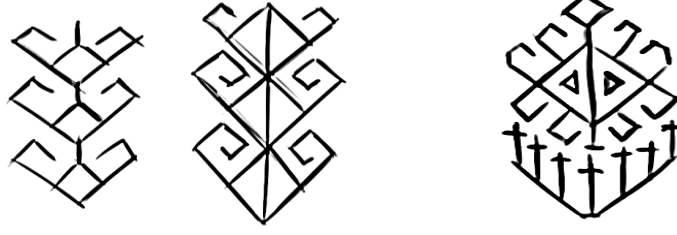
Çizim 12: Çiçek motifi beş şiş patik incelemesi (Çizim: Dilara Karayel, 2024)

Örnek No:	7
İnceleme Tarihi:	06.08.2024
Bulunduğu Yer:	Eskişehir / Beylikova
Boyutlar (en x boy):	12 x 20
Kullanılan malzeme:	Orlon iplik
Teknik:	Düz örgü
Zeminde kullanılan renk /renkler:	Siyah
Motiflerde kullanılan renk /renkler:	Pembe

Patiklerde ise motiflerin, yatay, dikey, birbirine bağlantılı veya serpme şeklinde yerleştirildiği, bordürler içinde temel motif tekrarları ve dikey olarak yerleştirilmiş motif sıraları yoğun olarak kullanılmıştır.

Patiklerin burun kısmına yerleştirilen küçük bordürlerden sonra ayak çevresi ve patik yan kısımlarına motifler yerleştirilmiştir. Patiklerin damalı, serpme motifler ile düz, verrev ve helezon çizgiler bir arada kullanılmıştır. Bazı patik örneklerinde ise burundan başlayarak tüm patik yüzeyinde serpme motifler uygulanmıştır. Bu motifler, Eskişehir çevresindeki Bilecik, Afyon, Kütahya ve Ankara illerinde de kullanılan ve aynı ismi taşıyan zigzag, baklava, kare ve üçgen motiflerine benzerlik göstermektedir (Balkanal, 2016: 156).

Geometrik Motifli Patikler

Çizim 13: Eskişehir Yöresi Patiklerinde Kullanılan Pıtrak Motifi

(Çizim: Dilara Karayel, 2024)

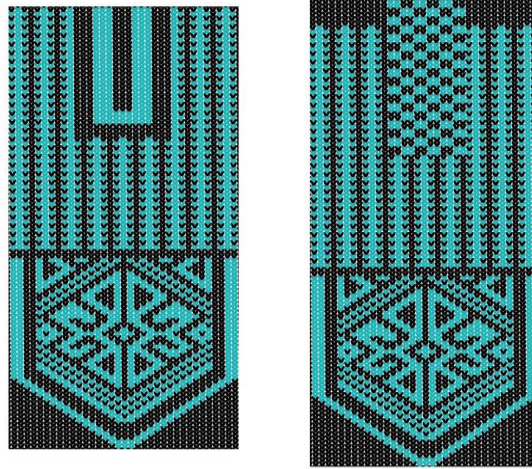
Çizim 14: Eskişehir Yöresi Patiklerinde Kullanılan Koçboynuzu Motifi

(Çizim: Dilara Karayel, 2024)

Yöre çoraplarında kullanılan motifler genellikle bereketi temsil etmektedir. Ayrıca pıtrak adı verilen motifin yöre inanışına göre özellikle nazara karşı kullanıldığı bilinmektedir. Pıtrağın üzerindeki dikenlerin kötü gözü uzaklaştırdığına inanan dokuyucu, motiflerle duygularını ifade etmekte, nazardan koruyan anlamlarına gelen desenler kullanmaktadır.

Resim 12: Koçboynuzu motifini kullanarak örülmüş patik örneği (Dilara Karayel Arşivi, 2021)

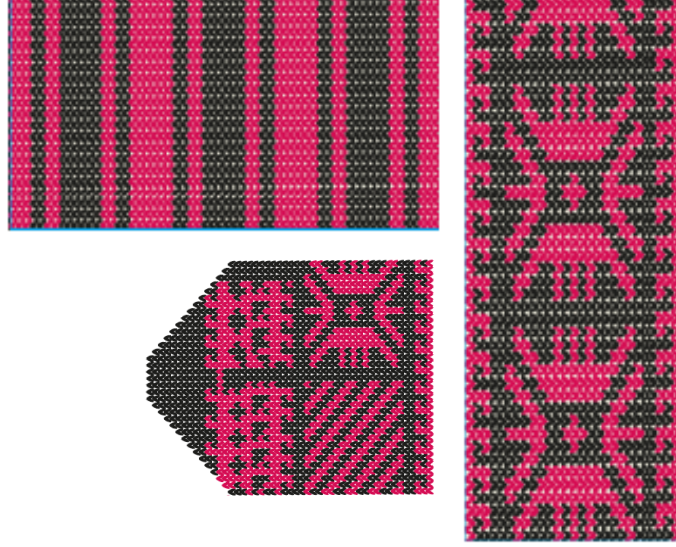

Çizim 15: Koçboynuzu motifini kullanarak örülmüş patik motif incelemesi (Çizim: Dilara Karayel, 2024)

Örnek No:	8
İnceleme Tarihi:	06.08.2024
Bulunduğu Yer:	Eskişehir / Beylikova
Boyutlar (en x boy):	10 x 20 x 2
Kullanılan malzeme:	Orlon iplik
Teknik:	Düz örgü
Zeminde kullanılan renk /renkler:	Siyah
Motiflerde kullanılan renk /renkler:	Mavi

Resim 13: Pıtrak motifi kullanılarak örülmüş patik örneği (Dilara Karayel Arşivi, 2021)

Çizim 16: Pıtrak motifi kullanılarak örülmüş patik motif incelenmesi (Çizim: Dilara Karayel, 2024)

Örnek No:	9
İnceleme Tarihi:	06.08.2024
Bulunduğu Yer:	Eskişehir / Beylikova
Boyutlar (en x boy):	12 x 23
Kullanılan malzeme:	Orlon iplik
Teknik:	Düz örgü
Zeminde kullanılan renk /renkler:	Siyah
Motiflerde kullanılan renk /renkler:	Mavi

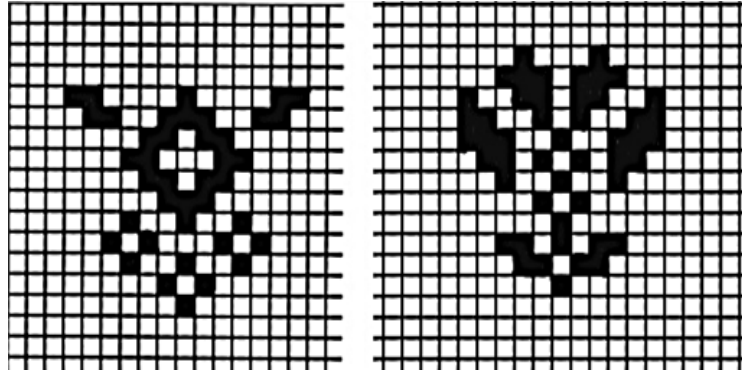
Resim 14: Mantar motifi kullanılarak örülmüş patik örneği (Dilara Karayel Arşivi, 2021)

Çizim 17: Mantar motifi kullanılarak örülmüş patik incelenmesi (Çizim: Dilara Karayel, 2024)

Örnek No:	10
İnceleme Tarihi:	06.08.2024
Bulunduğu Yer:	Eskişehir / Beylikova
Boyutlar (en x boy):	10 x 20
Kullanılan malzeme:	Yün
Teknik:	Düz örgü
Zeminde kullanılan renk /renkler:	Siyah
Motiflerde kullanılan renk /renkler:	Kırmızı, krem rengi

Bitkisel Motifli Patikler

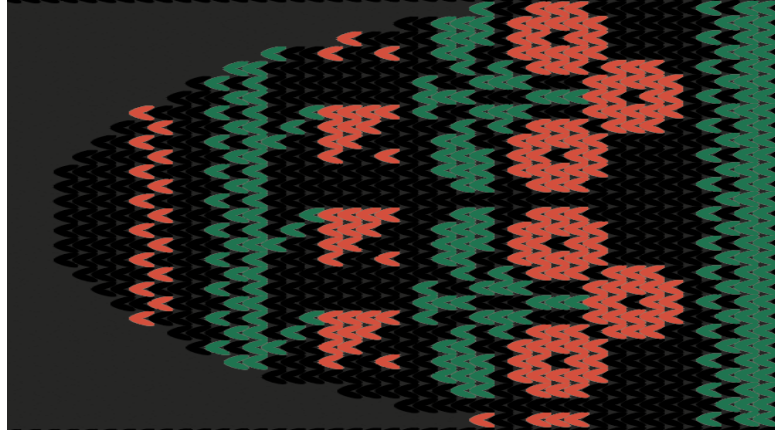
Çizim 18: Eskişehir yöresi patiklerinde kullanılan çiçek motifi örnekleri (Çizim: Dilara Karayel, 2024)

Yörede sıklıkla tercih edilen motiflerin isimleri, doğadan esinlenilerek bitki ve hayvanlardan alınmıştır. Genellikle Eskişehir yöresi patiklerinde çiçek, sepetli çiçek, kız figürü, koçboynuzu, kiraz, çilek, papatya, karanfil, küpeli, kelebek gibi bitkisel motifler kullanılmıştır.

Bu motifler, literatür araştırması sonucunda ulaşılan çeşitli kaynaklarda da belirtildiği gibi; Eskişehir çevresinde bulunan Bilecik, Afyon, Kütahya ve Ankara illerinde de aynı isimlerle adlandırılarak kullanılmıştır. Aynı zamanda Balkanlarda Bulgaristan Türkleri ile Makedon Yörüklerinin patik ve çoraplarında kullanılan motif ve isimlerde de benzerlikler görülmektedir (Akpınarlı, 2022: 20, Soysaldı, 2009: 14, Eroğlu ve Akpınarlı, 2023: 1481-1512).

Resim 15: Çiçek motifi kullanılarak örülmüş patik örneği (Dilara Karayel Arşivi, 2022)

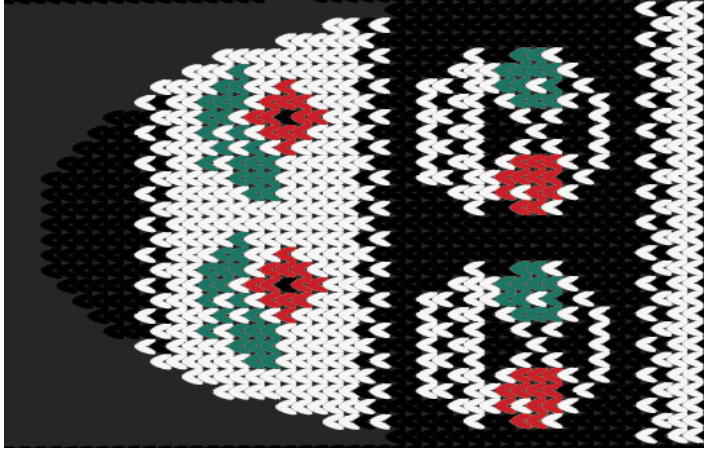

Çizim 19: Çiçek motifi kullanılarak örülmüş patik incelemesi (Çizim: Dilara Karayel, 2024)

Örnek No:	11
İnceleme Tarihi:	06.08.2024
Bulunduğu Yer:	Eskişehir / Beylikova
Boyutlar (en x boy):	12 x 23
Kullanılan malzeme:	Orlon iplik
Teknik:	Renkli düz örgü
Zeminde kullanılan renk /renkler:	Siyah
Motiflerde kullanılan renk /renkler:	Yeşil, turuncu

Resim 16: Sepet motifi kullanılarak örölmüş beş şiş patik örneği (Dilara Karayel Arşivi, 2022)

Çizim 20: Sepet motifi kullanılarak örölmüş patik incelemesi (Çizim: Dilara Karayel, 2024)

Örnek No:	12
İnceleme Tarihi:	06.08.2024
Bulunduğu Yer:	Eskişehir / Beylikova
Boyutlar (en x boy):	12 x 23
Kullanılan malzeme:	Orlon iplik
Teknik:	Renkli düz örgü
Zeminde kullanılan renk /renkler:	Siyah
Motiflerde kullanılan renk /renkler:	Yeşil, kırmızı, beyaz

Resim 17: Çiçek motifi kullanılarak örülmüş patik örneği (Dilara Karayel Arşivi, 2022)

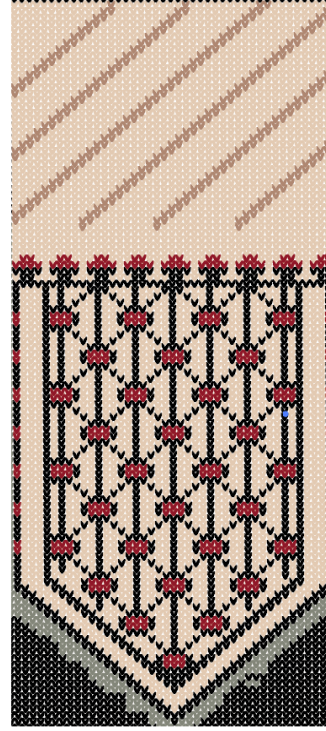

Çizim 21: Çiçek motifi kullanılarak örülmüş patik incelemesi (Çizim: Dilara Karayel, 2024)

Örnek No:	13
İnceleme Tarihi:	06.08.2024
Bulunduğu Yer:	Eskişehir / Beylikova
Boyutlar (en x boy):	12 x 23 x 5
Kullanılan malzeme:	Orlon iplik
Teknik:	Düz örgü
Zeminde kullanılan renk /renkler:	Siyah
Motiflerde kullanılan renk /renkler:	Sarı

Resim 18: Damat çorabı örneği (Dilara Karayel Arşivi, 2022)

Çizim 22: Damat çorabı motif incelemesi (Çizim: Dilara Karayel, 2024)

Örnek No:	14
İnceleme Tarihi:	06.08.2024
Bulunduğu Yer:	Eskişehir / Mihaliççık
Boyutlar (en x boy):	15 x 25 x 10
Kullanılan malzeme:	Yün
Teknik:	Düz örgü
Zeminde kullanılan renk /renkler:	Krem rengi
Motiflerde kullanılan renk /renkler:	Kırmızı, siyah

Yörede gelin çorabı, günlük patik ve çorapların motifleri, farklı renklerde iplikler kullanılarak oluşturulmuştur (Ertürk ve Varol, 2016: 75-88).

Sonuç ve Değerlendirme

Türklerin en önemli kültür miraslarından biri olan Geleneksel Türk Sanatları alanında yapılmış örnekler incelendiğinde; halı, kilim, kumaş, örme, işleme gibi uygulama örneklerinde zengin motif çeşitliliği görülmektedir. Kullanılan motiflerin barındırdıkları zengin motif kültürü; geleneksel tekstillerin örüldüğü ya da dokunduğu dönemi, ören ve dokuyan kişilerin sosyokültürel yapısını, yaşantısını, kökenlerini ve duygularını anlatan sembolik bir dil olmuştur. Bu miras, kuşaktan kuşağa ve büyükten küçüğe aktarılarak nesiller boyu iletilmiştir. Örme tekniğiyle yapılmış sıklıkla yapılan örneklerden biri, patik ve çorap örnekleridir. Geleneksel kültürümüzde, patik ve çorap örmeciliği küçük çocuklara elleri dokumaya alışsın diye verilen bir el uğraşdır. Köylerdeki bütün halk patik örmeyi bilmektedir.

Bu araştırma çalışması ile Eskişehir Beylikova ilçesinde tespit edilen örme çoraplar kataloglanmış, gelecekte yapılacak araştırmalara örnek olması açısından elde edilen bilgilerin sonraki araştırmalar için altyapı oluşturması açısından önemli olacaktır. Nisan 2021 tarihinden

günümüze kadar aralıklarla yapılan alan araştırması sırasında, Eskişehir Beylikova ilçesi başta olmak üzere Sivrihisar ve Mihalıççık ilçelerinden sandıklarda çeyizlik olarak korunan 14 farklı desen kompozisyonu ile oluşturulmuş patik örneğine ulaşılmıştır. Bu çalışmada, ulaşılan patiklerin desen kompozisyonları incelenmiştir. Patiklerde malzeme olarak pamuk, orlon ve yün iplikler kullanılmıştır. Yün iplik kullanılan patiklerin daha eski örnekler oldukları ve yeni üretilen patiklerde genellikle orlon iplik, az miktarlarda ise yün iplik kullanıldığı görülmüştür.

Eskişehir yöresinde yapılan patiklerin örülürken tüm Anadolu kültüründe olduğu gibi beş şiş ve iki şiş kullanılarak örülmüştür. Örne işlemi düz örgü ve renkli desenli örgü teknikleri kullanılmıştır. Araştırmalarda Eskişehir yöresi ve çevre illerinde bu teknik sıkça karşımıza çıkmaktadır. Eskişehir yöresine ait patik örneklerinin örgü teknikleri ile Bilecik, Afyon, Kütahya ve Ankara yörelerindeki örgü teknikleri arasında benzerlikler tespit edilmiştir. Doğu Anadolu'daki iller ile karşılaştırıldığında Eskişehir'in daha ılıman olması nedeniyle patiklerin konç kısımlarının boyu, Doğu Anadolu'nun soğuk ikliminde kullanılacak patiklere göre daha kısa tutulmuştur.

Çeyiz geleneği tüm Anadolu kültüründe yaygın olduğu gibi Eskişehir'de de yaygındır. Eskişehir'de örülmüş patiklerde sık kullanılan renkler ile desen kompozisyonlarından farklı olan patik örneklerine de rastlanmıştır. Çeyizlik patiklerin farklı süslemelerle süslediği, püskül, ponpon, kordon gibi vb. eklemeler yapıldığı görülmektedir. Çeyizlik patiklerde, patiğin çeyizlik olarak hazırlandığı ve sahibi olan kişinin ise önemli günlerde bu patikleri giydiği bilgisi Beylikovalı Ayşe Öcal tarafından aktarılmıştır. Günümüzde insan yaşamının farklılaşması, beğeni ve moda arayışlarının sık sık değişmesi, geleneksel kültür değeri taşıyan örnekler yerine daha endüstriyel olarak üretilmiş çorap ve patiklerin tercih edildiği, geleneksel çorap ve patiklerin kullanımının ise her geçen gün azaldığı görülmektedir. Aynı şekilde makine üretilmiş çorap örücülüğü artsa da tüm Anadolu kırsalında olduğu gibi Eskişehir yöresi çeyiz kültüründe de patik geleneği devam etmektedir. Davetiye yerine geçen düğün çağrılarında patik hediye geleneği nesiller boyunca devam etmektedir.

Kaynaklar

- AKOĞLAN KOZAK, M., ve ÇİÇEK, D. (2022). Friglerin Kullandıkları Mitolojik Unsurların Bölge Turizmine Yansımaları. *GSI Journals Serie A: Advancements in Tourism Recreation and Sports Sciences*, 5(2), 255-268. <https://doi.org/10.53353/atrss.1089271> (Erişim: 06.08.2024)
- AKPINARLI, H. F. (1995). “*El Örgüsü Çorapların Teknik Desen Renk ve Kullanım Özellikleri*” Ankara: Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi.
- AKPINARLI, H. F. ve COŞKUN, G. (2016). *Geleneksel Sanatlarda İletişim Aracı Olarak El Örgüsü Çorap Motifleri*”, Uluslararası Geçmişten Geleceğe Sanat Sempozyumu, Hitit Üniversitesi, 139-151.
- AKPINARLI, H. F. (2022). “*Doğu Anadolu Bölgesi Geleneksel Çorap Örücülüğünde Motif Özellikleri*”, Aydın Uğurlu ve Geleneksel Sanatlar Özel Sayısı, 17-25.
- ALANTAR, H. (2007). “*Motiflerin Dili*”, İstanbul: İTKİB İstanbul Halı İhracatçıları Birliği Yayınları.
- ARSLAN, C. (2016). “*Dağküplü Bez Dokumaları*”. 7th International Istanbul Textile Conference, Anadolu'ya Doku'N'an Bezler Bezce 2016, (21-23 Mart 2016), 269-280.
- BARIŞTA, H. Ö. (1986). “*Türk El Sanatlarından El Örgüsü Çoraplar*”, Erdem, Atatürk Kültür Dergisi, C. 2, S. 6, 867 – 882.
- BALKANAL, Z. (2016). “*Ankara İli Polatlı Yöresi El Örgüsü Çoraplar*”, Motif Akademi Halk Bilim Dergisi, C. 9, S. 17, 149-166.
- BAYRAKTAROĞLU, S. (1982). “*Eskişehir ve Çevresi Halı- Kilim ve Düz Dokuma Yaygıları*”, Eskişehir Yurt Ansiklopedisi, Cilt 4, İstanbul.
- ÇADIRCI, M. (1997). “*Tanzimat Döneminde Anadolu Kentleri'nin Sosyo-Ekonomik Yapısı*”, Ankara: TTK Yayınları.
- ÇATALKAYA KÖK, E. ve BAŞARAN, F. N. (2020). “*Sarıcakaya (Eskişehir) Dağküplü Köyü Mekikli Dokumaları*”. Milli Folklor, cilt 16, 125.

- DARÇIN, İ. ve BAŞARAN, F. N. (2018). “Eskişehir İli Sivrihisar İlçesi Düz Dokumalarının İncelenmesi”, Uluslararası Folklor Akademi Dergisi, C.1, S. 3, 15-16.
- ERBEK, M. (2006). “Çatalhöyük’ten Günümüze Anadolu Motifleri”, İstanbul: Kültür Bakanlığı DÖSİM Yayınları.
- ERTÜRK, N., VAROL, E. (2016). “Geleneksel Türk El Sanatlarından Çorap Örucülüğü: Eskişehir Çifteler İlçesi Örneği”, Türk İslam Medeniyetleri Akademik Araştırmalar Dergisi, 75-88.
- EROĞLU, M. A. ve AKPINARLI, F. (2023). “Makedonya Örme Kültüründe Hayvan Figürlü Çoraplar”, Vakanüvis-Uluslararası Tarih Araştırmaları Dergisi, 8, 1481-1512.
- GÜNEŞ, İ., YAKUT, K. (2007). “Osmanlı’dan Cumhuriyet’e Eskişehir”, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- KILIÇARSLAN, H. ve ÖLMEZ, F. N. ve ETİKAN, S. (2020). “Kırşehir Yöresi El Örgüsü Çorapları: Günümüz Örnekleri”, Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, C. 22, S. 1, 25-39.
- Komisyon (2014) “Eskişehir Rehberi”, Eskişehir Valiliği Yayınları.
- Komisyon (2019) “Şehrimiz Eskişehir”, Temel Eğitim Genel Müdürlüğü.
- Komisyon (2013). “Şiş Örucülüğünde Çorap Örme, El Sanatları Teknolojisi”, Ankara: Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- Komisyon (2022). “Şehir ve Değer Araştırmaları Dergisi”, T.C. Eskişehir Valiliği (2) 5.
- KOYLU, Z. ve BİRGÜN, M. (2015) “Eski Bir Şehrin Hikayesi, 1923-1938”, Eskişehir: Eskişehir Ticaret Odası Yayınları.
- KÖKLÜ, V. (1997) “Çankırı İli Kızılırmak İlçesine Ait Birkaç Köyde Bulunabilen El Örgüsü Çorap Örnekleri ve Yeni Tasarımlar”, Ankara: Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Giyim Eğitimi Anasanat Dalı.
- KURT, G. (2016). “Yozgat İli Örgü Atlası Çorap ve Patik Örnekleri”, Uluslararası Bozok Sempozyumu, Yozgat: Bozok Üniversitesi, 487-506.
- ÖZBEL, K. (1976). “Türk Köylü Çorapları”, İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları.
- PEKYAMAN, H. (2008), “Frig Uygarlığı Seramik Sanatı ve Kişisel Yorumlar”, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Afyonkarahisar; Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- SERTOĞLU, M. (1986). “Osmanlı Tarih Lûgatı”, İstanbul: Enderun Kitabevi.
- SOYSALDI, A. ve KURT, G. (2009). “Günümüz Seydişehir Patik Örucülüğü”, II. Uluslararası Türk El Dokumaları (Tekstil) Kongresi ve Sanat Etkinlikleri, 14-15 Mayıs Konya, Konya: Selçuk Üniversitesi, Selçuklu Araştırmaları Merkezi Başkanlığı.
- UĞURLU, S. S. (2018). “Geleneksel Tekstil Teknikleriyle Yeni Sanatsal Çalışmalar”, Yayımlanmamış Sanatta Yeterlik Eser Metni, İstanbul: Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü.

Kaynak Kişiler

KK-1: Ayşe Öcal, Beylikova/Eskişehir 1958, İlkokul Mezununu, Ev hanımı (Görüşme: 11.02.2022, 15. 05.2024)